

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.2.25>

WYMAGANIA DOTYCZĄCE UZASADNIENIA ORZECZENIA SĄDU W SĄDOWNICTWIE GOSPODARCZYM UKRAINY

Dmytro Cherkez

*sędzia Krasnohwardijskiego Sądu Rejonowego m. Dniepropetrowska,
aspirant Donieckiego Państwowego Uniwersytetu Spraw Wewnętrznych (Mariupol, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0003-3785-3464
Cherkez_25@i.ua*

Adnotacja. Artykuł dotyczy kwestii wymogów uzasadniania orzeczeń sądowych w toku postępowań sądowych prowadzonych przez sądy gospodarcze Ukrainy. Autor przeprowadza badanie wymagań dotyczących uzasadnienia jako sposobu nadania orzeczeniom sądowym właściwości motywacji i sprawiedliwości. Autor wyróżnia rodzaje podstawowych wymogów, które musi spełniać akt sądowy sądu gospodarczego przy rozstrzygnięciu sporów między podmiotami stosunków gospodarczych i sugeruje pewne podejścia do regulacji prawnej działalności sądów w zakresie egzekwowania prawa.

Słowa kluczowe: wymogi uzasadnienia, dowodowość, przekonawalność, kompletność uzasadnienia, motywacja.

REQUIREMENTS FOR THE MOTIVATION OF A COURT DECISION IN THE ECONOMIC JUDICIARY OF UKRAINE

Dmytro Cherkez

*Judge of the Krasnogvardiysky District Court Dnipropetrovsk city,
Postgraduate Student of Donetsk State University
University of Internal Affairs (Mariupol, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-3785-3464
Cherkez_25@i.ua*

Abstract. The article deals with the requirements for the motivation of court decisions in the process of judicial proceedings by commercial courts of Ukraine. A study of the requirements for motivation, as a means of endowment of court decisions with the properties of motivation and justice, was conducted. The types of basic requirements that must be met by the judicial act of the commercial court during the resolution of disputes between subjects of economic legal relations are highlighted, and certain approaches are proposed for the legal regulation of law enforcement activities of courts.

Key words: requirements for motivation, evidence, persuasiveness, completeness of motivation, motivation.

ВИМОГИ ДО МОТИВУВАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Дмитро Черкез

*суддя Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська,
аспірант Донецького державного університету внутрішніх справ (Маріуполь, Україна)
ORCID ID: 0000-0003-3785-3464
Cherkez_25@i.ua*

Анотація. У статті розглянуті питання вимог до мотивування судових рішень в процесі здійснення судочинства господарськими судами України. Проведено дослідження вимог до мотивування, як засобів наділення судових рішень властивостями вмотивованості та правосудності. Виокремлено різновиди основних вимог, яким повинен відповідати судовий акт господарського суду під час вирішення спорів між суб'єктами господарських правовідносин та запропоновані певні підходи для правового врегулювання правозастосовної діяльності судів.

Ключові слова: вимоги до мотивування, доказовість, переконливість, повнота мотивування, вмотивованість.

Вступ. Сучасне реформування господарського судочинства України та удосконалення процесуального законодавства потребують детального і глибокого осмислення критеріїв вмотивованого судового рішення. На шляху прагнення України отримати статус повноправного суб'єкта Європейського Союзу окреслена проблематика набуває особливої актуальності, оскільки право на справедливий суд закріплене статтею 6 Європейської конвенції з прав людини (Конвенція про захист), гарантує кожному суб'єкту, хто перебуває під юрисдикцією Високих Договірних Сторін, дотримання прав і свобод визначених у Конвенції. Стрімкий розвиток господарських правовідносин вимагає від судів, які вирішують господарські спори, розроблення

новітніх підходів для забезпечення кожного права на справедливий суд, з урахуванням євроінтеграційних напрямів реформування судочинства та галузевого процесуального законодавства.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлюється відсутністю чітко визначених законом вимог до мотивування судового рішення в господарському судочинстві. Саме тому, головним підходом для визначення основоположних вимог до мотивування, є виокремлення визначальних властивостей в процесі написання мотивувальної частини судового рішення.

Оскільки проблематика вимог до мотивування правозастосовних рішень має поліаспектний та міжгалузевий характер, доречним вважається звернення уваги на роботи науковців суміжних областей, таких як О. Марочкін, О. Муравін, О. Толочко та ін. Визначення єдиних критеріїв до мотивування судових рішень господарської юрисдикції є актуальним як у національній правозастосовній діяльності, так і у судовій практиці країн Європейського Союзу. Зазначена проблематика потребує більш детального підходу для її дослідження з метою вдосконалення механізмів аргументації при написанні судових рішень суддями господарської юрисдикції.

Метою роботи є визначення змісту основних вимог до мотивування судового рішення в господарському судочинстві, що вбачається важливим з точки зору сучасної судової практики та дає змогу окреслити спрямованість подальшого розвитку господарського процесуального законодавства. Аналіз вимог до мотивування вбачається необхідним для подальшого теоретичного та практичного удосконалення проблем правозастосування при ухваленні судових рішень господарськими судами.

Основна частина. Аналіз актуальної судової практики господарської юрисдикції свідчить про те, що вмотивованість судового рішення господарського суду найефективніше реалізується у разі дотримання низки вимог, які зумовлені призначенням самих мотивів такого рішення. Саме тому, більш детальне та поглиблене вивчення вимог, яким має відповідати процес вмотивування судового акту у господарському судочинстві, становить значний інтерес для процесуальної науки.

Термін «вимога» українською означає норми, правила, яким хто, або що-небудь повинні підлягати, або відповідати (Великий тлумачний словник).

Під вимогами до мотивування рішення господарського суду у проведеному дослідженні слід розуміти певну сукупність правил, яким повинен відповідати процес його вмотивування, з метою ефективного втілення у судовому акті свого функціонального призначення.

Як зауважував Ісаченко В.Л., міркування суду (мотиви) мають бути досить повними, зрозумілими та послідовними; не можуть допускатися жодні протиріччя як між самими мотивами, так і між окремими серед них та остаточним висновком суду у справі. Вся система мотивів і кожен з них окремо повинні бути «погоджені» як з обставинами справи, так і з законами, інакше рішення виявиться не заснованим на законі. Обов'язково мають бути мотивовані всі докази про те, чому суд «поважає або не поважає певну вимогу сторін», визнає або не визнає за цим конкретним доказом силу судового доказу (Ісаченко, 1901: 114).

Ще за радянських часів науковці намагались визначитися з основними вимогами, яким повинен відповідати процесуальний або правозастосовний акт. Так, Муравін О.Б., досліджуючи вимоги, які пред'являються до мотивування процесуальних рішень слідчого, зазначав, що ними (вимогами) є всебічність, повнота та об'єктивність (Муравін, 1987: 73).

В свою чергу Марочкін О.І. серед основних вимог до мотивування виділяв належність та достатність. Належність мотивів – це їх прямиї зв'язок із даним провадженням, а достатність означає таку їх сукупність, що дає можливість прийняти правомірне рішення (Марочкін, 2015: 189).

Проведене дослідження дає підстави для виокремлення таких основних вимог до мотивування судового рішення у господарському судочинстві, які свого часу були запропоновані Толочко О.М., як його повнота, доказовість та переконливість, оскільки вмотивованість судового рішення лише тоді буде повною мірою ефективною, коли відповідатиме окресленим критеріям (Толочко, 1985: 57).

Вмотивованість рішення господарського суду досягатиме своєї ефективності лише у тому разі, коли кожна з вимог перебуватимуть між собою у органічному взаємозв'язку, доповнюватимуть та взаємодіятимуть один з одним як єдина логічна система аргументів та міркувань суду. Названим вимогам повинен відповідати як кожний окремо наведений судом мотив, так і уся система мотивів у своїй сукупності.

Зазначені вимоги мають застосовуватися як до суджень та міркувань судді, якими обґрунтовується застосування до спірних правовідносин конкретних норм права стосовно встановлених обставин справи (правових висновків), так і до доводів суду про доведеність (недоведеність) обставин справи, які підлягають встановленню у справі (висновків про факти).

Характеризуючи вимогу повноти мотивування рішення господарського суду доцільним буде зазначити, що існування такої вимоги обумовлене самим призначенням судового рішення як правозастосовного акту у загальній системі процесуальної діяльності судової влади. Мотивувальна частина судового акту набуває ознак повноти лише тоді, коли висновки та міркування суду щодо питань, які вирішуються в процесі підготовки та ухвалення рішення, достатньо та належно вмотивовані системою правових, фактичних, а в окремих випадках і справедливих (етичних або моральних) мотивів.

Надаючи узагальнюючу характеристику наведеним мотивам Марочкін О.І. зазначає, що фактичні мотиви – це судження правозастосувача з фактичних питань, засновані на правильному розумінні ним об'єктивної дійсності (тобто знанні), насамперед обставин, які мають значення для розглядуваної справи, та вмінні правильно й обґрунтовано подати своє знання в ухвалюваному рішенні. Правові мотиви – це

судження правозастосувача з питань права, засновані на правильному його розумінні, які відображають його правосвідомість у процесуальних питаннях та питаннях матеріального права. Етичними мотивами є судження судді з питань етики й моральності засновані на правильному розумінні ним загальнолюдських норм моральності та етичних норм професійної діяльності, які відображають його духовні цінності і його громадянську позицію (Марочкін, 2017: 256).

Повнота мотивування у господарському судочинстві України повинна доводитися приведенням достатньої і необхідної сукупності мотивів (міркувань, доводів), що пояснює процес виникнення внутрішнього переконання судді (суду) стосовно всіх висновків, що містяться у акті правосуддя.

Відзначаючи значну роль внутрішнього переконання судді в процесі написання мотивувальної частини судового рішення, слід погодитися з визначенням запропонованим Прилуцьким П.В., згідно якого суддівське переконання – це не інтуїція, не беззвітне почуття, не інстинкт, не «внутрішній голос», а свідомо впевненість у правильності встановлення того чи іншого факту. Впевненість, що спирається на об'єктивні підстави, з яких випливає саме це рішення (Прилуцький, 2006: 144).

Отже, судові рішення, в якому певна кількість наведених судом міркувань не аргументована системою належних та переконливих доказів, не набуває ознаки вмотивованого.

О.М. Толочко зазначає, що повнота мотивування рішення визначається переважно суб'єктивними факторами, оскільки процес мотивування судового рішення – це система фактичних, правових та етичних мотивів (аргументів), що наводиться суддями для обґрунтування рішення (або висновків, до яких вони дійшли в результаті розгляду певної справи), що приймається по суті справи, яка розглядається, та виражає їх переконання в його законності, обґрунтованості та справедливості (Толочко, 1985: 8-9).

До суб'єктивних факторів можна віднести правильне розуміння суддями норм права, у відповідності до яких вони ухвалюють рішення у господарських справах; всеохоплюючий аналіз зібраних у справі доказів та встановлених на їх основі обставин, що дозволяють дійти однозначних та безальтернативних висновків з усіх питань, що підлягають вирішенню у судовому рішенні (ст. 237 ГПК України).

Повнота мотивування правозастосовного акту суддями господарської юрисдикції багато в чому зумовлена логічною несуперечністю суджень суду, що наводяться у мотивувальній частині рішення, та практичними навичками суддів щодо складання процесуальних документів з послідовною, чітко вибудованою та узгодженою структурою.

В свою чергу, судові акти господарських судів часто не відповідають вимогам повноти їх мотивування, що знаходить своє відображення в тому, що у конкретній судовій справі відсутні об'єктивні підстави для формування повноти мотивів судового рішення внаслідок недоведеності сторонами перед судом своїх вимог або заперечень, або коли господарський суд дійшов висновків, не підтверджених належними та допустимими доказами, дослідженими в ході судового розгляду. Неповнота мотивування проявляється також у випадках, коли під час аналізу та оцінки доказів судом не були прийняті до уваги ті з них, які могли б суттєво вплинути на висновки суду, або за наявності в матеріалах справи суперечливих та спірних доказів господарський суд належним чином не вмотивував та не зазначив у рішенні суду, з яких підстав були прийняті до уваги одні докази, однак проігноровані інші. Автором проведеного дослідження зверталася увага на необхідність того, що судові рішення повинні містити не лише обґрунтування мотивів прийняття чи неприйняття певних доказів, а й також мотиви надання переваги одним доказам перед іншими стосовно кожного зробленого висновку суду, і такі висновки та мотиви суду повинні стосуватися всіх наданих сторонами доказів (Черкез, 2022: 91).

Наведені випадки на практиці призводять до того, що ухвалені господарськими судами рішення не відповідають вимогам щодо повноти їх мотивування, та у подальшому створюють умови для їх скасування вищестоящими судами.

Для кращого розуміння важливості повноти мотивування слід звернутися до сучасної судової практики судів господарської юрисдикції.

Акціонерне товариство «Укртрансгаз» звернулося до Господарського суду м. Києва з позовом до ДП «КиївГазЕнерджи» про стягнення пені, 3 % річних та інфляційних втрат у загальному розмірі 3 417 508,03 грн.

Справа розглядалась судами неодноразово.

За наслідками нового розгляду справи рішенням Господарського суду міста Києва від 04 лютого 2020 року у задоволенні позову відмовлено.

За результатами апеляційного перегляду даної справи, Постановою Північного апеляційного господарського суду від 02 листопада 2020 року, рішення Господарського суду міста Києва від 04 лютого 2020 року скасовано; позовні вимоги задоволено частково, а саме: стягнуто з Відповідача на користь Позивача пеню в сумі 598 920,39 грн., 3% річних в сумі 685 630,68 грн., інфляційні втрати в сумі 1 379 266,18 грн.; у іншій частині позовних вимог відмовлено.

Переглядаючи справу в касаційному порядку Верховний Суд констатував, що апеляційний господарський суд у тексті постанови зазначив, що матеріалами справи підтверджується, що розрахунок щодо наданих у період з травня 2016 року по грудень 2017 року послуг з транспортування природного газу магістральними трубопроводами, порядок оплати за які не врегульований вищезгаданими спільними протокольними рішеннями, проведений Відповідачем з порушенням встановленого п. 5.6 Договору строку. Але, з наведеного судом мотивування не вбачається, яким чином господарський суд апеляційної інстанції дійшов до такого висновку, якими нормами права керувався при цьому, які докази досліджував.

Враховуючи наведене Верховний Суд касаційну скаргу Дочірнього підприємства «КиївГазЕнерджи» задовольнив частково, а Постанову Північного апеляційного господарського суду від 02 листопада 2020 року у справі № 910/16181/18 скасував направивши її на новий розгляд до господарського суду апеляційної інстанції.

Отже, в даному випадку господарський суд апеляційної інстанції намагався певним чином мотивувати своє рішення, однак це мотивування через його надмірну лаконічність було визнано судом касаційної інстанції незадовільним, що спричинило скасування рішення (Постанова Верховного Суду по справі № 910/16181/18).

Розкриваючи зміст вимоги доказовості мотивування рішення господарського суду необхідно зазначити, що оскільки процес мотивування судового рішення являє собою певну послідовну логічну операцію правозастосовного суб'єкта, наведені мотиви мають бути викладені у чіткій логічній послідовності та належним чином аргументовані. Саме тому, мотивування рішення повинно відповідати вимозі доказовості, яка полягає у аргументованості та логічній несуперечливості наведених мотивів.

Доказ слід розуміти як незаперечний довід або факт, який підтверджує істинність або очевидність чогонебудь (4).

Базисною складовою доказовості мотивування виступає його аргументованість, яка знаходить своє безпосереднє втілення у мотивувальній частині рішення господарського суду шляхом наведення достатніх та переконливих мотивів і суджень, які відображають як проведену оцінку досліджених під час розгляду справи доказів, так і надану судом правову характеристику встановленим у справі обставинам. З ряду положень ГПК України (ст. 237, ч. 4 ст. 238) вбачається, що аргументованість мотивування рішення господарського суду як вимога до його змісту, однаково відноситься до всіх питань, що мають бути вирішені в процесі ухвалення судом рішення.

Більш актуальною вимога доказовості є для висновків суду за результатами оцінки досліджених доказів, що зумовлено специфічною природою внутрішнього переконання судді як базиса наданої ним оцінки дослідженим доказам.

Як зазначає О.Шиманович, в основу мотивування рішення суду повинен бути покладений висновок, що логічно випливає з усіх фактів, які перевірені, досліджені та встановлені в процесі розгляду справи по суті. Тільки у випадку, якщо оцінка доказів зроблена суддею вільно, без стороннього втручання, на основі внутрішнього переконання, якщо при оцінці доказів суд ґрунтувався на сукупності всіх обставин справи, можна розраховувати на правильні висновки суду. При розгляді справи в основу рішення не можуть бути покладені ймовірні судження про обставини справи. Висновки суду повинні відповідати істині. Істина встановлюється тільки в результаті повного, всебічного й об'єктивного дослідження судом усіх обставин справи, на підставі змагальності між заінтересованими особами із сукупності всіх сторін, явищ, дійсності та їх взаємовідносин (Шиманович, 2009: 58-59).

Аргументованість є необхідною та обов'язковою властивістю мотивування судового рішення, оскільки в процесі написання та складання вмотивованого рішення слід послідовно вказати як суддя встановив фактичні обставини, якими доказами він керувався і на підставі яких даних дійшов своїх висновків.

В процесі написання рішення суду доказовість його мотивування спирається на логічну примусовість наведених судом аргументів, які знаходяться у мотивувальній частині рішення. Зазначені судом аргументи та мотиви визначаються доводами учасників справи щодо фактичних і правових підстав розглядуваного господарського спору. Логічна примусовість, як один з засобів мотивування судового акту, втілюється в тому, що шляхом логічної необхідності (тобто слідування наведеним судом аргументам та судженням) впливає саме даний, а не будь-який інший, висновок або умовивід по суті вирішуваної судом справи (Гусаров, 2010: 60).

Отже, слід констатувати, що додержання в процесі мотивування достатньої аргументованості, яке базується на логічній примусовості наведеного судом висновку, сприяє утворенню категоричності (або однозначності) висновків суду, що наділяє рішення господарського суду такою ознакою як переконливість.

Словник української мови визначає термін «переконливий» як такий, що «змушує переконатися в чому-небудь», «обґрунтований, достатній для переконання кого-небудь у чомусь; доказовий» (Словник української мови).

Вимога переконливості мотивування судового рішення має важливе самостійне значення. Наділення судом судового акту переконливістю в процесі створення повного та вмотивованого тексту рішення за результатами розгляду господарського спору забезпечує формування у учасників справи, та інших заінтересованих осіб, переконання у правосудності та справедливості рішення.

П.Я. Трубніков зазначав, що ефективність судового рішення, його здійсненність і виховне значення залежать від переконливості рішення, особливо його мотивувальної частини. Виклад мотивів рішення необхідний для здійснення завдання виховного впливу судового процесу, оскільки воно може бути виконане лише у разі винесення переконливого рішення (Трубніков, 1976: 51).

На практиці виявляється, що ступінь переконливості мотивування судового рішення господарського суду отримує найважливішу оцінку тими особами, які не приймали участі у створенні та виготовленні цього правозастосовного акту. Керуючись своїми поглядами, життєвим досвідом та особистими висновками з приводу розглянутої справи, зазначені особи вирішують особисто для себе, чи погоджуватися з висновками суду наведеними в ухваленому рішенні та чи включати судження суду до системи своїх знань, або не погодитися з ними та відхилити як не переконливі. Якщо протиріччя між тим знанням, що існувало у особи до

ознайомлення з судовим рішенням, і новим знанням, отриманим після ознайомлення з його змістом, вирішується прийняттям нового знання як істинного та правильного, то в такому разі переконливість мотивування судового рішення досягає своєї основної мети – і рішення сприймається особою як правосудне.

Переконливість наведених судом у рішенні мотивів визначається системою суб'єктивних та об'єктивних факторів. До суб'єктивних слід віднести внутрішнє переконання суду та аргументованість наведеного ним мотивування. Об'єктивні чинники відображаються у виконанні судом правил оцінки досліджених доказів; дотриманні у процесі ухвалення рішення діючого законодавства та правильне застосування закону до спірних правовідносин; відповідність змісту мотивувальної частини рішення вимогам закону, його логічну послідовність.

При написанні мотивувальної частини судового рішення важливим аспектом виступає достатність переконливості наведених господарським судом аргументів в обґрунтування встановлених по справі обставин. Слушною вбачається думка Гусарова К.В. щодо необхідності визнання невідповідними обставинам справи висновків суду, наведених у рішенні, якщо ці висновки немотивовані чи мотивовані непереконливо (Гусаров, 2010: 225).

Визначеність і точність мотивів, як правильно зазначає Ю.М. Грошевий, надають рішенню переконливості, створюють у людей впевненість у істинності висновків та тверджень, що в ньому містяться (Грошевий, 1978: 53).

Слід зазначити, що взаємообумовленість переконливості рішення із дотриманням господарським судом в процесі розгляду справи діючого процесуального закону, є очевидною. На практиці відсутність наведеного зв'язку знаходить своє втілення в ухваленні господарськими судами рішень, які позбавлені ознаки належної переконливості. Нажаль, іноді у судових рішеннях на підтвердження того чи іншого факту суд посилається на допитаних у судовому засіданні свідків, однак не викладає сутність наданих ними свідчень, або робить посилання на докази, які не були безпосередньо досліджені в судовому засіданні. На переконання автора, це не сприяє формуванню переконливих судових рішень, та як наслідок формує у суспільстві недовіру до суду, і тому наведеним явищам не повинно бути місця у правозастосовній судовій практиці господарських судів.

Ще одним важливим чинником переконливості вмотивованого судового рішення у господарській юрисдикції є те, що переконливе рішення має значний вплив на ініціативу учасників судового розгляду щодо оскарження рішення суду до вищестоящих судів, та відповідно ступінь завантаженості таких судів. На практиці, належним чином вмотивоване та аргументоване судове рішення, учасники справи навіть не оскаржують, оскільки у такому рішенні наведені достатні та переконливі мотиви щодо усіх викладених сторонами доводів в обґрунтування своїх вимог або заперечень.

Водночас, як справедливо зазначає Толочко О.М., неусвідомленість та нерозуміння учасниками судового розгляду сутності викладених у рішенні мотивів іноді є причиною появи у них емоційної довіри до хибних висновків суддів, впевненості у їхній істинності, що іноді лежить в основі їх відмови від оскарження рішення. Тільки на основі ясного розуміння логіки суджень, які містяться у мотивувальній частині рішення, в учасників процесу та інших осіб виникає переконаність у законності і обґрунтованості рішення (Толочко, 1985: 67).

Доцільним вважається звернення уваги й на наслідки недотримання окреслених вище вимог до мотивування судових рішень, які виражаються у наступному: абстрактність (відсутність мотивування уявляється через використання неконкретних формулювань); недостатність (мотиви, що наводяться, не обґрунтовані в повній мірі для прийняття відповідного рішення); нелогічність (наведення парадоксальних суджень); шаблонність мотивування (застосування кліше внаслідок спрацювання професійної установки) (Тітко, 2010: 97). Додатково слід виділити такий недолік мотивування як неналежність, тобто мотиви, що наводяться судом в обґрунтування ухваленого рішення, не стосуються даної справи.

Висновки. Підсумовуючи наведене слід констатувати, що мотивоване з дотриманням усіх перелічених вимог рішення забезпечує учасникам судового розгляду та іншим зацікавленим особам можливість сформулювати свою самостійну позицію стосовно висновків суду, наведених у рішенні, переконатися в його правосудності та прийняти його як єдине можливе законне та обґрунтоване рішення, навіть у випадку незгоди з ним. Саме для досягнення таких результатів має бути спрямована діяльність всієї системи господарських судів в процесі відправлення правосуддя.

Переконливість усієї сукупності наведених судом у рішенні мотивів визначають переконання та віру учасників господарського спору у законності, обґрунтованості, вмотивованості та справедливості ухваленого рішення, та сприяють підвищенню авторитету судової влади, що в сучасних умовах постійного реформування судової системи України має надзвичайне значення як для кожного окремого громадянина, так і для громадянського суспільства в цілому.

Враховуючи наведене вбачається необхідним розроблення на законодавчому рівні єдиних вимог до мотивування судового рішення, з метою наділення рішень господарських судів властивостями правосудності, переконливості та справедливості.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної мови. URL: <https://slovnyk.me/dict/vts>
2. Грошевий Ю.М. Правові характеристики вироку – акту соціалістичного правосуддя: навч. посіб. Х.: Юридичний інститут, 1978. 60 с.
3. Гусаров К.В. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку: монографія. Х.: Право, 2010. 352 с.

4. Ісаченко В.Л. Радянське цивільне судочинство: судочинство позовне. Практичний посібник для студентів та юристів-початківців. Т. 1-2. Мінськ: Типо-літогр. Б.І. Соломонова, 1901. 902 с.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. Офіційний веб-портал Верховної Ради України: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
6. Марочкін О.І. Мотивування процесуальних рішень слідчого: монографія. К.: Національна академія прокуратури України, 2015. 214 с.
7. Марочкін О.І. Щодо питання мотивування кримінальних процесуальних рішень. Право і суспільство. 2017. № 1, С. 252–258.
8. Муравін О.Б. Проблеми мотивування процесуальних рішень слідчого: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Х., 1987. 224 с.
9. Постанова Верховного Суду від 27 січня 2021 року по справі № 910/16181/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94452557>
10. Прилуцький П.В. Концепція проблем істини у кримінальному процесі України: монографія. Сміла: Тясмин, 2006. 200 с.
11. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/>
12. Тітко І.А. Оцінки поняття у кримінально-процесуальному праві України: монографія. Х.: Право, 2010. 216 с.
13. Толочко О.М. Роль мотивування у забезпеченні законності, обґрунтованості та справедливості актів соціалістичного правосуддя, ухвалюваних судом першої інстанції по кримінальним справам: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Х., 1985. 213 с.
14. Трубніков П.Я. Умови ефективності судового рішення. Радянська держава і право. № 2, 1976. С. 51–54.
15. Черкез Д.Л. Порівняльний аналіз мотивувальної частини судового рішення. Правовий часопис Донбасу. № 1 (78), 2022. С. 87–94. DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2022-78-1-87-93>.
16. Шиманович О. Вимоги, що пред'являються до судового рішення в цивільному процесуальному законодавстві. Цивільний процес. № 11, 2009. С. 56–60.

References:

1. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi movy [A large explanatory dictionary of the modern language]: URL: <https://slovyk.me/dict/vts.> [in Ukrainian].
2. Hroshevyi Yu.M. (1978). Pravovi kharakterystyky vyroku – aktu sotsialistychnoho pravosuddia [legal characteristics of the sentence - an act of social justice]: navch. posib. Kh.: Yurydychnyi instytut, 60 p. [in Ukrainian].
3. Husarov K.V. (2010). Perehliad sudovykh rishen v apeliatsiinomu ta kasatsiinomu poriadkakh [Review of court decisions in appellate and cassation procedures]: monohrafiia. Kh.: Pravo, 2010. 352 p. [in Ukrainian].
4. Isachenko V.L. (1901). Radianske tsyvilne sudochynstvo: sudochynstvo pozovne. Praktychnyi posibnyk dlia studentiv ta yurystiv-pochatkivtsiv [Soviet civil justice system: Civil justice system. A practical guide for students and novice lawyers]. Т. 1-2. Minsk: Tipo-litohr. B.I. Solomonova, 902 p. [in Ukrainian].
5. Konventsiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 04 lystopada 1950 r. [Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of November 4, 1950]. Ofitsiinyi veb-portal Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [in Ukrainian].
6. Marochkin O.I. (2015). Motyvuvannia protsesualnykh rishen slidchoho [Motivation of procedural decisions of the investigator]: monohrafiia. K.: Natsionalna akademiia prokuratury Ukrainy, 214 p. [in Ukrainian].
7. Marochkin O.I. (2017). Shchodo pytannia motyvuvannia kryminalnykh protsesualnykh rishen [Regarding the issue of motivation of criminal procedural decisions]. Pravo i suspilstvo, 1, p. 252–258. [in Ukrainian].
8. Muravin O.B. (1987). Problemy motyvuvannia protsesualnykh rishen slidchoho [Problems of motivating procedural decisions of the investigator]: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.09. Kh., 224 p. [in Ukrainian].
9. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 27 sichnia 2021 roku po spravi № 910/16181/18 [Resolution of the Supreme Court dated January 27, 2021 in case No. 910/16181/18]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94452557> [in Ukrainian].
10. Prylutskyi P.V. (2006). Kontsepsiia problem istyny u kryminalnomu protsesi Ukrainy [The concept of truth problems in the criminal process of Ukraine]: monohrafiia. Smila: Tiasmyn, 200 p. [in Ukrainian].
11. Slovyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. URL: <http://sum.in.ua/> [in Ukrainian].
12. Titko I.A. (2010). Otsinni poniattia u kryminalno-protsesualnomu pravi Ukrainy [Evaluative concepts in criminal procedural law of Ukraine]: monohrafiia. Kh.: Pravo, 216 p. [in Ukrainian].
13. Tolochko O.M. (1985). Rol motyvuvannia u zabezpechenni zakonnosti, obgruntovanosti ta spravedlyvosti aktiv sotsialistychnoho pravosuddia, ukhvaliuvanykh sudom pershoi instantsii po kryminalnym spravam [The role of motivation in ensuring the legality, reasonableness and fairness of acts of socialist justice adopted by the court of first instance in criminal cases]: dys. ...kand. yuryd. Nauk: 12.00.09. Kh., 213 p. [in Ukrainian].
14. Trubnikov P.Ia. (1976). Umovy efektyvnosti sudovoho rishennia [Conditions for the effectiveness of a court decision]. Radianska derzhava i pravo, 2, p. 51–54. [in Ukrainian].
15. Cherkez D.L. (2022). Porivniialnyi analiz motyvualnoi chastyny sudovoho rishennia [Comparative analysis of the motivational part of the court decision]. Pravovyi chasopys Donbasu, 1 (78), P. 87–94. DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2022-78-1-87-93> [in Ukrainian].
16. Shymanovych O. (2009). Vymohy, shcho prediavlaiutsia do sudovoho rishennia v tsyvilnomu protsesualnomu zakonodavstvi [Requirements for a court decision in civil procedural legislation]. Tsyvilnyi protses, 11, P. 56–60. [in Ukrainian].